

AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE TÜRK İŞLETMELERİNDE ÇALIŞAN İŞÇİLERİN SOSYO-EKONOMİK SORUNLARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

Dr. H. Mustafa PAKSOY*

ÖZET

Günümüzdeki ekonomik bütünleşmelerden en önemlisi Avrupa Birliği'dir. Türkiye, ekonomik çıkarlarını koruyabilmek ve küresel pazarlara girebilmek için 1960'lı yılların başından itibaren Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecine girmiştir. Bu süreçte, 01.01.1996 tarihinden itibaren Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesiyle önemli bir aşama sağlanmıştır. Ancak, Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde, Türkiye'nin makro ve mikro sorunları bulunmaktadır. Bu çalışmada, mikro sorunlar olarak sayılan işçilerin sosyo-ekonomik sorunları, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Türk işletmelerinde çalışan işçiler açısından uygulamalı bir araştırma yapılarak ortaya konulmuştur.

1. GİRİŞ

Küreselleşme süreci ile birlikte dünyada ekonomik bütünleşmelerin önemi artmış ve Avrupa Birliği (AB) günümüzde dünyadaki en önemli ekonomik bütünleşme durumuna gelmiştir. Türkiye 1959'da başlattığı AB ile bütünleşme çabalarını 01.01.1996 tarihinde Gümrük Birliği'ne (GB) girerek bir adım daha ilerletmiştir. 12-13/12/1997 tarihli Lüksemburg zirvesinde AB üyeleri Türkiye'yi, AB'ye aday 11 ülke ile birlikte potansiyel aday olarak görmüşlerdir. Ancak, Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde makro sorunları ve bu makro sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik sorunları bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmada, Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde Türk işletmelerinde çalışan işçilerin karşılaştıkları sosyo-ekonomik sorunları tespit etmek ve bu sorunlara ilişkin çözüm yollarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu çalışmada, önce Türkiye'nin AB ile bütünleşme süreci incelenmiştir. Daha sonra, bazı sosyo-ekonomik göstergelerden faydalanılarak AB ile Türkiye arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmanın araştırma kısmında ise, İstanbul Sanayi Odası tarafından 1995 yılı için belirlenen Türkiye'nin ilk 500 işletmesinden "Örnek Kütle Üzerine Karar Verme Yöntemi" ile seçilen 200 işletmeye, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik sorunlarını belirlemek üzere anket gönderilmiş ve anketten elde edilen

* Harran Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü.

veriler basit yüzde yöntemi ile değerlendirildikten sonra Ki-Kare hiptez testi ile analiz edilmiştir.

2. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİ

2.1. AB-Türkiye İlişkilerinin Tarihi Gelişimi

Türkiye'nin AB'ye ilgisi, Nisan 1959'da Yunanistan'ın AB'ye "ortak üye (associate member)" olmak için resmi başvuru yapmasının ardından, 31 Temmuz 1959'da "ortak üyelik" başvurusu yapması ve bu başvurunun ilke olarak hemen kabul edilmesiyle devam etmiştir. Çünkü, o yıllarda da AB, kendini uluslararası platformda kanıtlamak için, yapılan başvurulara olumlu cevap verme eğilimi içinde olmuştur. Böylece AB, uluslararası ilişkilerde yeni bir hukuk sujesi, yeni bir bütünleşme modeli olarak yola çıkmış ve bu başvurular söz konusu bütünleşme modelinin ciddiye alındığını göstermiştir (Günoğur, 1995; 177). Dört yıl süren ortaklık görüşmeleri sonunda, 12 Eylül 1963'te Türkiye AB ile Ankara Anlaşması'nı imzalayarak AB'ye "ortak üye" olmuştur. Anlaşma, 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Türk ekonomisinin durumu, AB'ye hemen girmeye uygun olmadığından, Ankara Anlaşması'nda Türkiye ile AB arasında gümrük birliğinin aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bu aşamalar, Ankara Anlaşması'nın içerdiği hükümler ve ilkeler itibarıyla Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve tam üyelik döneminden (son dönem) oluşmuştur (Seyidoğlu, 1991; 404; Çağan, 1991; 89). Hazırlık döneminde AB, bazı Türk ihraç ürünlerine kolaylıklar sağlamış, Türkiye'ye 174 milyon dolar mali yardım yapmış ve Türkiye'nin AB ülkelerine işgücü göndermesinde bazı kolaylıklar sağlanmıştır. Böylece, Türk ekonomisinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Manisalı, 1994; 27). Hazırlık döneminin beş yıl sürmesi öngörülmüş, fakat gerektiğinde bu süre 12 yıla kadar uzatılabileceği belirtilmiştir. Türkiye, hazırlık dönemini uzatma yoluna gitmeyip süre dolduğunda, ikinci aşamayı oluşturan geçiş dönemine girmek için AB ile görüşmelere başlamıştır. Böylece, 23 Kasım 1970'de AB ile Türkiye arasında Katma Protokol imzalanmış ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol, geçiş döneminin gerçekleşme koşullarını, usullerini, sıra ve sürelerini belirleyen bir anlaşma niteliğindedir (Seyidoğlu, 1991; 405).

1973-1980 döneminde Türkiye'de, ekonomiyi etkileyen olumsuz iç ve dış koşullar yüzünden 24 Ocak 1980'de yoğun ekonomik istikrar önlemleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu önlemlerin bir boyutu da, dışa açılma ve dış denge ile ilgili politikaları içermiştir. Ancak, o dönemde Türkiye'de ekonomik istikrarsızlık yanında siyasi istikrarsızlık, sosyal patlamalar ve iç çatışmalar da yaşanmıştır. Bunun sonucunda Türkiye, 12 Eylül 1980'de askeri yönetimin eline geçmiştir. Bu durum, 1980-1983 döneminde Türkiye-AB arasındaki ilişkilerin aksamasına neden olmuştur. 1983 yılında Türkiye'de yeniden siyasi partiler kurulmuş ve seçim yapılmıştır. Bu seçimden sonra, Turgut ÖZAL'ın başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuş ve özellikle 1984'ten sonra hızlı bir dışa açılma politikası izlenmiştir. Bu dışa açılma politikaları sonucunda, tekrar Türkiye AB'ye tam üyelik için girişimlerini hızlandırmıştır.

6 Mart 1995 tarihinde Brüksel'de toplanan AB-Türkiye Ortaklık Konseyi, AB ile Türkiye arasında bir Karar imzalamıştır (İTO, 1995; 53). Ancak, Türkiye Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'ün ilgili hükümleri uyarınca 1 Ocak 1995 tarihi itibarıyla GB'ye girmek durumundayken, 6 Mart 1995 tarihinde AB-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin Brüksel'deki görüşmeleri sırasında siyasi ve mali işbirliği konularında kararlar alınmış ve

GB'nin 1995 yılı içerisinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Avrupa Parlamentosu'nun 13 Aralık 1995 tarihli Fransa'nın Strasbourg kentinde yaptığı oylamada; 343 evet, 149 hayır ve 36 çekimser olan oy dağılımı ve 1/95 sayılı Karar'ı ile 01.01.1996 tarihinden itibaren Türkiye GB'ye girmiştir.

2.2. AB'ye Tam Üyelik Başvurusu ve Tam Üyelikten Beklentiler

Türkiye, 1984 yılından itibaren dışa açık ekonomi politikası çerçevesinde tüm dış dünyaya gümrük indirimleri yapmıştır. Bu gelişmelerle AB'ye tam üyelik için ümitlenen Türkiye, 14 Nisan 1987'de AB Konsey Başkanlığı'na tam üyelik için başvuruda bulunmuştur (İyibozkurt, 1994; 15). Üyelik başvurusu, 27 Nisan 1987'de Konsey tarafından Komisyon'a görüşünün hazırlanması amacıyla sevk edilmiştir. Komisyon, 18 Aralık 1989'da "Görüş'ünü Konsey'e sunmuştur. Komisyon, Türkiye ile işbirliğinin mevcut Ortaklık Anlaşması çerçevesinde geliştirilerek sürdürülmesi gereği üzerinde durmuş, ancak tam üyeliğin gerçekleşmesini uygun bulmamıştır.

Türkiye'nin AB'ye tam üyelikten beklentileri; batılılaşma ve çağdaşlaşma, Türkiye'ye benzer ekonomik yapıya sahip Yunanistan, Portekiz ve İspanya'nın üyeliği, teknoloji ve Ar-Ge'de Birlik fonlarından yararlanmak, korumacılığın kalkmasıyla ihracatın kolaylaşması ve ödemeler dengesinin etkilenmesi, tüketim anlayışı gelişmiş pazarlara girmek, AB'nin sermaye hareketlerinden yararlanarak finansman sorununu çözmek, ortak yatırımlarla teknolojinin yenilenmesi ve siyasi güç sağlamak olarak sıralanabilir (Akdemir, 1992; 41).

3. BAZI SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELERLE KARŞILAŞTIRMA

Türkiye'nin AB karşısındaki sosyo-ekonomik durumuna ilişkin bazı temel göstergeler Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'deki verilerden hareketle aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir: Türkiye'nin yüzölçümü ABÜ (Avrupa Birliği Ülkeleri) ortalamasından yaklaşık 3.6 kat daha büyük olup, bu bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Ancak, Türkiye'nin nüfusu ABÜ ortalamasından yaklaşık 2.3 kat daha fazladır. Bu ise, Türkiye açısından olumsuz bir üstünlük olarak ifade edilebilir. Nüfusa bağlı olarak, Türkiye'nin nüfus artış hızı da ABÜ ortalamasından 5.5 kat daha yüksek olduğundan olumsuz bir sonuç olarak yorumlanabilir. Türkiye'nin GSMH'sı ABÜ ortalamasından 2.9 kat, kişi başına GSMH'sı ise 8 kat daha küçüktür. Bu veriler Türkiye'nin AB karşısındaki ekonomik zayıflığını açıkça ortaya koymaktadır. Ancak, Türkiye'de GSYİH'sının büyüme hızı ABÜ ortalamasından 2.5 kat daha yüksek olup, bu sonuç Türkiye'de üretim ve katma değer açısından artış olduğunu gösterebilir ki, olumlu bir gelişme olarak dikkati çekmektedir. Diğer taraftan, sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH'dan aldığı paya bakıldığında, Türkiye'nin oranı ABÜ'ye göre 4 kat daha düşük olduğu görülmektedir ki, bu sonuç Türkiye'de işçilerin sosyo-ekonomik sorunlarını açıkça ortaya çıkarmaktadır. İhracatın ithalatı karşılama oranına bakıldığında, Türkiye'nin ABÜ ortalamasına göre 29.3 kat daha düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni, Türkiye'nin ekonomik düzeyi olmakla birlikte, AB dışında kalması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kısıtlamalar şeklinde değerlendirilebilir. İşsizlik oranına bakıldığında, Türkiye'nin ABÜ ortalamasına göre çok küçük bir üstünlüğü görülmekle birlikte, ABÜ ülkelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik imkanları ve ABÜ ülkelerindeki işsizlik sigortası dikkate alındığında, Türkiye'de ABÜ ülkelerinde göre işsizliğin çok önemli bir sorun olduğu açıkça söylene-

bilir. Öte yandan, Türkiye'deki enflasyon oranı ABÜ ortalamasından 20 kat daha fazla olup, bu sonuç Türkiye'nin AB göre en temel sorunlarından birini oluşturmaktadır. Türkiye'deki enflasyon oranının yüksekliğine bağlı olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik sorunlar da, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin içinde bulunduğu sıkıntıları göstermektedir.

Tablo 1: Türkiye ve AB'nin Sosyo-Ekonomik Göstergeleri

SOSYO-EKONOMİK GÖSTERGELER	TÜRKİYE	ABÜ ORTALAMASI	AÇIKLAMA
Yüzölçümü (km ²)/1991	779.000	216.000	Türkiye > ABÜ, 3.6 kat
Nüfus (000 kişi)/1995	56.500	24.793	Türkiye > ABÜ, 2.3 kat
Nüfus Artış Hızı (%) /1980-1995	2.2	0.4	Türkiye > ABÜ, 5.5 kat
GSMH (Milyar ABD \$)/1995	171,2	490,1	ABÜ > Türkiye, 2.9 kat
Kişi Başına GSMH (ABD \$)/1995	2.790	20.749	ABÜ > Türkiye, 8 kat
GSYİH'nin Büyü. Hızı (%) /1995	7.2	2.9	Türkiye > ABÜ, 2.5 kat
Sos.Gü.Har. GSYİH Payı (%) /1992	6.8	26.3	ABÜ > Türkiye, 4 kat
İhra. İhra. Karşıla.Oranı (%) /1991-1995	65.1	96.4	ABÜ > Türkiye, % 29.3
İşsizlik Oranı (%) /1991-1995	7.8	9.7	ABÜ > Türkiye, % 1
Enflasyon Oranı (%) /1991-1995	80.4	4.3	Türkiye > ABÜ, 20 kat

Kaynak : Acarı (1991), DİE (1993), DPT (1992), DPT (1996), Güngör (1996), EUROSTAT (1995), İŞVEREN (1996), Demir ve Çoban (1996), Çelikoğlu (1994), TİSK (1996).

4. ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde Türk işletmeleride çalışan işçilerin karşılaştıkları sosyo-ekonomik sorunları belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, anket çalışmasıyla elde edilen veriler değerlendirilerek analiz edilmiş ve analizden elde edilen bilgiler doğrultusunda bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir.

4.2. Araştırmanın Dayandığı Hipotezler

Araştırmanın dayandığı hipotezler, araştırmadan elde edilen bulguların değerlendirilmesi kısmında analiz testleri yapılırken de oluşturulacağından, burada belirtilmemiştir.

4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Araştırma kapsamında, İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından 1995 yılı için belirlenen Türkiye'nin ilk 500 büyük işletmesi bulunmaktadır. Söz konusu 500 işletme, Türkiye'nin 45 ilinde faaliyet göstermektedir. Bu da, araştırmayı Türkiye genelinde bir niteliğe sahip yapmaktadır. Ayrıca, ankete katılan işletmelerin (80) %56.2'si büyük ölçekli

işletmelerden, %43.8'i ise KOBİ'lerden oluşmaktadır. Böylece araştırma, büyük ölçekli işletmeleri ve KOBİ'leri kapsamaktadır. Öte yandan, ankete katılan işletmelerin %27.3'ü de kamu işletmesi olduğundan, araştırma özel ve kamu işletmelerini de kapsamaktadır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi

Örneklem Seçimi: İSO tarafından 1995 yılı için belirlenen Türkiye'nin ilk 500 büyük işletmesinden 200'ü "Örnek Kütle Üzerine Karar Verme Yöntemi (Judgment Sampling Metod)" ile seçilmiştir. 500 büyük işletmenin 20'sinin adresleri gizli tutulmuş olduğundan, 200 işletme yaklaşık %42'lik bir temsile sahiptir. Bu oran da, 500 işletmeyi temsil açısından yeterli bulunacak düzeydedir.

Veri Toplama Yöntemi: Araştırma için hazırlanan anket, büyük oranda posta yoluyla örnek kütleyle ulaştırılmıştır. Kalan kısmı ise anketörler kullanılarak ve bizzat tarafından yüz yüze uygulanarak yapılmıştır.

Anketlerin Sayısı, Dönüş Oranı ve Analize Alınan İşletmelerin İllere Göre Dağılımı: 500 işletme 45 ilde faaliyet göstermekte olup, 45 ildeki yoğunluklarına göre kısmen tesadüfi olarak belirlenen ve anket postalanan (ve anketör ile) 200 işletmeden 80 işletme ankete cevap vermiştir. Bu 80 işletme, 29 ilde faaliyette bulunmaktadır. Anketlerin dönüş oranı ise %40'dır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi Yöntemi: Anket yoluyla elde edilen veriler "basit yüzde yöntemi" ile değerlendirilmiş ve SPSS istatistik programı kullanılarak Ki-Kare Uyum İyiliği Metodu (Chi-Square Goodness of Fit) ile de hipotez testi uygulanarak analiz edilmiştir.

4.5. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular ve Bunların Değerlendirilmesi

Tablo 2'de, AB ülkelerinde çalışan işçilere göre Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik durumlarına ilişkin anketlerden elde edilen veriler görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerin AB Ülkelerindeki işletmelerde çalışan işçilere göre Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin sonuçlar verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi, ankete katılan 80 işletmeden %7.5-%10 arasında işletme bu konudaki soruya cevapsız bırakmıştır.

Tablo 2: AB Ülkelerindeki İşletmelerde Çalışan İşçilere Göre Türk İşletmelerinde Çalışan İşçilerin Sosyo-Ekonomik Durumu

SORUN. (AB Ülkelerine Göre,...)	EVET	HAYIR	C.S/İZ	TOP.	E %	H %	C.S/İZ %	TOP. %
Ekonomik Yaşam Standardı Düşüktür	70	4	6	80	87.5	5.0	7.5	100.0
Sosyal Haklar Yetersizdir	47	27	6	80	58.6	33.7	7.5	100.0
Geleneksel Aile Anlayışı Fazladır	69	3	8	80	86.3	3.7	10.0	100.0
Yüksek Öğr. İmkani ve Düz. Düşüktür	69	5	6	80	86.3	6.2	7.5	100.0
Kültürel Yaşam Tarzları Farklıdır	73	1	6	80	91.3	1.2	7.5	100.0
Tüketim Alışkanlıkları Farklıdır	68	6	6	80	85.0	7.5	7.5	100.0
Sağlık Hizmetleri İmkani Düşüktür	68	6	6	80	85.0	7.5	7.5	100.0
Kalifiye Düzeyi ve Verimliliği Düşüktür	49	25	6	80	61.3	31.2	7.5	100.0
Fikir ve Düşün. Belirt. Düz. Düşüktür	59	14	7	80	73.8	17.5	8.7	100.0
Diğer*	3	0	0	3	3.7	0.0	0.0	3.7

(*) Diğer grubu; çalışkandır, dürüsttür (1), işi benimseme ve sahiplenme düzeyi düşüktür (1) ve profesyonel davranış biçimi geridir (1) şeklinde oluşmaktadır.

4.5.1. Ekonomik Yaşam Standardı

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %87.5'i işletmelerinde çalışan işçilerin ekonomik yaşam standardının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %5'i hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar Türk işletmelerinde çalışan işçilerin ciddi bir ekonomik sorunu bulunduğunu göstermektedir.

Türk işletmelerinin AB ile sorunsuz bütünleşebilmesi temel üretim faktörlerinden olan işgücünü, AB koşullarında bir ekonomik yaşam standardında çalıştırmaları gerekir. Çünkü, yüksek ücret işçiler için hala önemli bir motivasyon unsuru olarak kullanılmaktadır.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre ekonomik yaşam standardının düşük olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin ekonomik yaşam standardı düşük değildir."

"H1: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan ekonomik yaşam standardı düşüktür."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 58.86486 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H1 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin ekonomik yaşam standardının düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 2'deki verilerden faydalanarak, tablodaki her bir sosyo-ekonomik durum aşağıda sırasıyla analiz edilmiştir.

4.5.1. Ekonomik Yaşam Standardı

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %87.5'i işletmelerinde çalışan işçilerin ekonomik yaşam standardının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %5'i hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar Türk işletmelerinde çalışan işçilerin ciddi bir ekonomik sorunu bulunduğunu göstermektedir.

Türk işletmelerinin AB ile sorunsuz bütünleşebilmesi temel üretim faktörlerinden olan işgücünü, AB koşullarında bir ekonomik yaşam standardında çalıştırmaları gerekir. Çünkü, yüksek ücret işçiler için hala önemli bir motivasyon unsuru olarak kullanılmaktadır.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre ekonomik yaşam standardının düşük olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin ekonomik yaşam standardı düşük değildir."

"Hı: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan ekonomik yaşam standardı düşüktür."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 58.86486 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde Hı hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin ekonomik yaşam standardının düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

4.5.2. Sosyal Haklar

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %58.6'sı işletmelerinde çalışan işçilerin sosyal haklarının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha yetersiz olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %33.7'si hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar Türk işletmelerinde çalışan işçilerin yaklaşık 2/3'ünün sosyal haklarının yetersiz olduğunu göstermektedir.

AB ülkeleri ile Türkiye'nin ekonomik ve sosyal güvenlik koşulları dikkate alındığında, Türk işçilerinin sosyal haklarının yetersizliğine ilişkin ortaya çıkan %58.6'lık oranının gerçeği yansıtmadığı, bunun işletmelerin iyimser anlayışından kaynaklanan bir oran olduğu belirtilebilir. Türk işletmelerinin AB ile sorunsuz bütünleşebilmesi öncelikle sosyal güvenlik sisteminin yeniden düzenlenmesi ve ILO'nun iş hayatına ilişkin yasal düzenlemelerinin Türkiye tarafından benimsenerek uygulamaya koymasına bağlıdır.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre sosyal haklarının yetersiz olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin sosyal hakları yetersiz değildir."

"Hı: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin sosyal hakları yetersizdir."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 5.40541 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H_0 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin sosyal haklarının yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak, 0.99 G.D.'ne göre 1 S.D.'de tablo değeri 6.635 olup, bulunan 5.40541 değerinden daha büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmekte ve dolayısıyla analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin sosyal haklarının yetersiz olmadığı ortaya çıkmaktadır.

4.5.3. Geleneksel Aile Anlayışı

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %86.3'ü, işletmelerinde çalışan işçilerin geleneksel aile anlayışının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha fazla olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %3.7'si hayır cevabını verirken, %10'u da bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin büyük oranda geleneksel aile anlayışına bağlı olduğunu göstermektedir.

İşletmelerde temel üretim faktörlerinden biri olarak işçiler, işletmelerin biçimsel ve biçimsel olmayan yapılarını doğrudan etkilemektedirler. Dolayısıyla Türk işletmelerinde çalışan işçilerin geleneksel aile anlayışının fazla olması, Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesinde özellikle biçimsel olmayan işletme yapılarını olumsuz yönde etkileyebilir.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre geleneksel aile anlayışının daha fazla olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin geleneksel aile anlayışı yoktur."

"Hi: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin geleneksel aile anlayışı vardır."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 60.50000 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H_0 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin geleneksel aile anlayışının olduğu ortaya çıkmıştır.

4.5.4. Yüksek Öğrenim İmkânı ve Düzeyi

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %86.3'ü işletmelerinde çalışan işçilerin yüksek öğrenim imkanı ve düzeyinin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %6.2'si hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar, işçilerde yüksek eğitim sorunu bulunduğunu göstermektedir.

Yüksek eğitim alan bir kişi, işletmedeki çalışma konusu ile ilgili teorik bilgileri yeterli düzeyde alma şansına sahiptir. Dolayısıyla kalifiye düzeyi yüksek olacaktır. Bu da daha kaliteli üretim yapılabilmesine imkan sağlayacaktır. Kaliteli üretim de rekabet gücünü artıracaktır. Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesinde yaşayabileceği en önemli sorunlardan biri de rekabet olup, işçilerin eğitim düzeyleri ile de ilişkilendirilebilir.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre yüksek öğrenim imkanı ve düzeyi daha düşük olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin yüksek öğrenim imkanı ve düzeyi düşüktür."

"H1: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin yüksek öğrenim imkanı ve düzeyi düşüktür."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 55.35135 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H1 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin yüksek öğrenim imkanı ve düzeyinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

4.5.5. Kültürel Yaşam Tarzları

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %91.3'ü işletmelerinde çalışan işçilerin kültürel yaşam tarzlarının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha farklı olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %1.2'si hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre çok farklı bir kültürel yaşam tarzı olduğunu belirgin bir biçimde ortaya çıkarmıştır. göstermektedir. Ancak, küreselleşme süreciyle birlikte hızla değişen sosyo-kültürel yapı, Türkiye'yi ve dolayısıyla Türk işçilerini de etkileyecektir. Diğer bir ifadeyle Türk işçilerinin kültürel yaşam tarzlarının farklılığı Türkiye'nin ve Türk işletmelerinin AB ile bütünleşmesine engel oluşturmamaktadır. Ayrıca, bütünleşmeye olumlu katkı sağlayacağı ve küreselleşme sürecinin getirdiği sosyo-kültürel değişim içinde özümsebilir. Önemli olan farklı toplumların aynı sosyo-ekonomik refah içinde olmasıdır.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre kültürel yaşam tarzlarının farklı olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin kültürel yaşam tarzları, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre farklı değildir."

"H1: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin kültürel yaşam tarzları, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre farklıdır."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 58.86486 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H1 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin kültürel yaşam tarzlarının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha farklı olduğu ortaya çıkmıştır.

4.5.6. Tüketim Alışkanlıkları

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %85'i işletmelerinde çalışan işçilerin tüketim alışkanlıklarının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha farklı olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %7.5'i hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu

konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre farklı bir tüketim alışkanlığı olduğunu göstermektedir. Ancak, kültürel yaşam tarzlarındaki farklılıkta olduğu gibi, küreselleşme süreciyle birlikte hızla değişen sosyo-kültürel yapıdan dolayı, Türk işçilerinin tüketim alışkanlıklarının farklılığı Türkiye'ni ve Türk işletmelerinin AB ile bütünleşmesine engel oluşturmaya-
caktır.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre tüketim alışkanlıklarının farklı olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin tüketim alışkanlıkları, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre farklı değildir."

"H1: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin tüketim alışkanlıkları, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre farklıdır."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 51.94595 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H1 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin tüketim alışkanlıklarının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha farklı olduğu ortaya çıkmıştır.

4.5.7. Sağlık Hizmetleri İmkani

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %85'i işletmelerinde çalışan işçilerin sağlık hizmetleri imkanının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %7.5'i hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar Türk işletmelerinde çalışan işçilerin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre çok düşük düzeyde sağlık hizmetleri imkanına sahip olduğunu göstermektedir.

Bu konuda Türkiye'de, ILO'nun çalışanların sağlık hizmetlerine ilişkin yaptığı düzenlemelerden hareketle yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların etkin olarak denetlenmesi gerekir. Çünkü, çalışma hayatında işçiler için en önemli konulardan biri de çalışanların sağlığı konusudur. İşletmeler çalışanlarına iş güvenliği ve gerekli sağlık hizmetleri imkanını yeterince sağlayamaz ise bir çok sorunun oluşmasına neden olabilir.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre sağlık hizmetleri imkanının düşük olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin sağlık hizmetleri imkanı, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre düşük değildir."

"H1: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin sağlık hizmetleri imkanı, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşüktür."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 51.94595 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H1 hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin sağlık hizmetleri imkanının AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

4.5.8. Kalifiye Düzeyi ve Verimlilik

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %61.3'ü işletmelerinde çalışan işçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliği AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %31.2'si hayır cevabını verirken, %7.5'i de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar Türk işletmelerinde çalışan işçilerin 2/3'ünün AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük kalifiye düzeyi ve verimliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesinde işletmelerde çalışan işçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliği çok önemli bir konudur. Bu bakımdan işçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliğinin yükseltilmesi gerekir. İşçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliği eğitim ve yetiştirme, teknolojik imkanların kullanılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal güvenlik imkanlarının ve ekonomik koşulların artırılması ile daha iyi sağlanabilir.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre kalifiye düzeyi ve verimliliğinin daha düşük olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"Ho: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliği, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre düşük değildir."

"H1: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliği, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşüktür."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 7.78378 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H1 hipotezi kabul edilir. Böylece, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliğinin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

4.5.9. Fikir ve Düşüncelerini Belirtme

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan işletmelerden %73.8'i işletmelerinde çalışan işçilerin fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyinin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğunu belirtmiştir. İşletmelerden %17.5'i hayır cevabını verirken, %8.7'si de bu konudaki soruya cevap vermemiştir. Bu sonuçlar, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyinin çok düşük olduğunu göstermekte olup, bir sorun olarak değerlendirilebilir. Çünkü, çağdaş yönetim felsefesinde "işçilerin yönetime katılması" kabul gören bir anlayış haline gelmiştir. Kalite Kontrol Çemberleri buna bir örnek olarak gösterilebilir.

Eğer işçiler fikir ve düşüncelerini belirtme konusunda çekingen olmasalar, özellikle profesyonel yöneticiler, işçilerin olumlu fikir ve düşüncelerini büyük oranda dikkate alacaklardır. Böylece, işçilerin potansiyel fikir ve düşünceleri, işletme yönetimi tarafından değerlendirilecek ve de işçiler işletme yönetimine katkıda bulunabileceklerdir.

Yukarıda ifade edilen sorunlardan hareketle, AB ülkelerindeki işletmelerde çalışan işçiler ile Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik koşullarına ilişkin ortaya

çıkın durumun, Türk işçilerinin AB işçilerine göre oldukça farklı ve ekonomik sorunlar içinde bulunduğu söylenebilir. Bu sorunların giderilmesinde yasama organına, sendikalara ve Türk işletmelerine görevler düşmektedir. Gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ile işletmelerin yasal olarak çalıştırdıkları işçilere sağladıkları sosyo-ekonomik koşullar belli bir düzeyde olacaktır. Bu konuda sendikalara da önemli görevler düşmektedir. İşçilerin sosyo-ekonomik haklarını gerektiği şekilde savunmalıdırlar. İşletmelerinde bu konuda duyarlı olması ve çalıştırdığı işçilerin sosyo-ekonomik sorunlarını algılayarak çözmeye gayret etmeleri gerekmektedir.

Türk işletmelerinin AB işletmeleri ile bütünleşmesi açısından, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyinin düşük olup olmadığı, Tablo 2'deki verilerden hareketle aşağıda Ki-Kare Uyum İyiliği Testi ile analiz edilmiştir.

"H₀: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyi, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre düşük değildir."

"H₁: Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde, ankete katılan işletmelerde çalışan işçilerin fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyi, AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşüktür."

Hesaplanan Ki-Kare değeri 27.73973 olup, 1 S.D.'ne göre 3.841 olan tablo değerinden daha büyük olduğundan 0.95 G.D.'nde H₁ hipotezi kabul edilir. Dolayısıyla, analiz edilen işletmelerde çalışan işçilerin fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyinin AB işletmelerinde çalışan işçilere göre daha düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır.

5. SONUÇ

Türkiye 1959'da başlattığı AB ile bütünleşme çabalarını 01.01.1996 tarihinde GB'ye girerek bir adım daha ilerletmiştir. 12-13/12/1997 tarihli Lüksemburg zirvesinde AB üyeleri Türkiye'yi, AB'ye aday 11 ülke ile birlikte potansiyel aday olarak görmüşlerdir. Ancak, Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde makro sorunları ve bu makro sorunlara bağlı olarak ortaya çıkan Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların başlıcaları; ekonomik yaşam standardı düşük, sosyal haklar yetersiz, geleneksel aile anlayışı fazla, yüksek öğrenim imkanı ve düzeyi düşük, kültürel yaşam tarzları farklı, tüketim alışkanlıkları farklı, sağlık hizmetleri imkanı düşük, kalifiye düzeyi ve verimliliği düşük, fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyi düşük olarak sıralanabilir.

Anketten elde edilen bilgilerden yararlanılarak basit yüzde yöntemi ile yapılan değerlendirmelere ve Ki-Kare Uyum İyiliği Metodu kullanılarak uygulanan analiz testlerine göre, Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyo-ekonomik sorunlarına ilişkin aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir:

(1) Türk işletmelerinde çalışan işçilerin hemen hemen tamamının (% 90) ekonomik yaşam standardı düşüktür. Oysa, işletmeler öncelikle çalıştırdığı işçilerin ekonomik sorunlarını çözmelidir. Çünkü, ücretler, işçiler açısından oldukça önemli bir motivasyon unsurudur.

(2) Türk işletmelerinde çalışan işçilerin sosyal haklarının yetersizliği anket sonuçlarına göre ekonomik yaşam standardına göre daha düşük düzeyde (% 60) olsa bile,

sosyal haklar kanuni zorunluluk içerdiğinden ankete verilen cevapların subjektif olabileceği gözardı edilmemelidir. Çünkü, bir işletme ekonomik yönden işçisini düşünüyorsa, sosyal haklar yönünden de düşünmesi gerekir. Sosyal haklar da işçilere motivasyon sağlayan unsurlardandır.

(3) Türk işletmelerinde çalışan işçilerin geleneksel aile anlayışı da oldukça fazladır (% 90). İşletmelerdeki temel üretim faktörlerinden biri olan işçiler, işletmelerdeki biçimsel ve biçimsel olmayan yapıları doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, geleneksel aile anlayışı, Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecinde önemli bir mikro farklılık olarak ortaya çıkmaktadır. Türk işletmeleri bu farklılığı uluslararası boyuta taşımamaya özen göstermektedir.

(4) Türk işletmelerinde çalışan işçilerin yüksek öğrenim imkanı ve düzeyi de çok düşüktür (% 90). Bu sorun oldukça önemlidir. Çünkü, gelişen teknolojiye ayak uydurabilmek sadece finansal bir olay olarak düşünülmemeli, o teknolojiyi kullanacak bilgi ve yeteneğe sahip işçilere de gereksinim vardır.

(5) Türk işletmelerinde çalışan işçilerin kültürel yaşam tarzları da AB ülkelerine göre çok farklıdır (% 90). Kültürel farklılık bir sorun olmaktan çok kültürel zenginliğin kaynağı olarak değerlendirilebilir. Çünkü, teknolojik gelişmeler kültürel farklılıklardan çok tüm insanların faydalanmasına yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, küreselleşme süreci de dikkate alındığında, kültürel farklılık sadece bir kültürel zenginlik olarak yaşayacaktır.

(6) İşçilerin tüketim alışkanlıklarındaki farklılık da oldukça fazladır (% 85). İşçilerdeki bu farklılık, doğal olarak topluma da aynı yönde olacaktır. İşletmelerin tüketiciye (topluma) yönelik mal ve hizmet üreten birimler olduğu dikkate alındığında, Türk işletmelerin AB ülkelerine yönelik mal ve hizmet üretimlerini bu farklılığı gözönünde bulundurarak yapmaları gerekmektedir.

(7) Türk işletmelerinde çalışan işçilerin ekonomik yaşam standardı düşüklüğü ve sosyal haklarının yetersizliği gibi bunlara paralel olarak sağlık hizmetleri imkanı da düşüktür (% 85). İşletmeler dört temel üretim faktörlerinden biri olan işçilerin sağlığını düşünmek zorundadır. Nasıl ki, sermayesiz iş yapılmaz ise, işçiler olmaksızın ister emek yoğun, isterse sermaye yoğun ve isterse teknoloji yoğun olsun üretim gerçekleştirilemez. İşletmeler her zaman aynı kalifiye düzeyinde işçi bulamayabilirler. Bu nedenle, gerek iş kazası ve gerekse diğer nedenlerden kaynaklanan kaza ve hastalıklarda işçilerine gerekli sağlık imkanlarını verebilmelidir.

(8) İşçilerin yüksek öğrenim imkanı ve düzeyindeki düşüklüğe paralel olarak, kalifiye düzeyi ve verimliliğindeki düşüklükte yüksek düzeydedir (% 60). Oysa, işçilerin kalifiye düzeyi ve verimliliği, işletmelerin üretim düzeyine, üretimin kalitesine ve üretim maliyetine doğrudan etki etmektedir. AB pazarlarında ve küresel pazarlarda başarılı olabilmenin en önemli unsurlarından bazıları da; talep edilen üretimi karşılamak, pazarda diğer işletmelerin üretim kalitesinde kaliteli mal üretmek ve en azından rakip işletmelerle aynı maliyette mal pazarlayabilmektir.

(9) Türk işletmelerinde çalışan işçilerin fikir ve düşüncelerini belirtme düzeyi de oldukça düşüktür (% 75). Bu durum oldukça önemli bir sorundur. Çünkü, günümüzde çağdaş işletmecilik anlayışının uygulandığı gelişmiş ülkelerde işçiler, üretim ve yönetim sürecine; toplam kalite yönetimi, yalın üretim, yalın yönetim, sürekli gelişme (Kaizen) gibi yönetim anlayışları doğrultusunda katılmaktadır. Bu katılımı, işçilerin fikir ve

düşüncelerinden faydalanılmaktadır. Ancak, Türkiye'de işçilerin fikir ve düşüncelerini belirtmemeleri, işçilerin geleneksel aile anlayışına bağlı oldukları gibi, girişimcilerin de geleneksel aile anlayışına bağlı yönetim düşüncelerine sahip olmalarından kaynaklandığı, dolayısıyla üretim ve yönetim sürecinde yer aldırılmadıkları gözlemlenmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ACARI, Birgül (1991), Rakamlarla Dünya Ülkeleri, İTO Yayın No: 1991-2, İstanbul.
- AKDEMİR, Ali (1992), AT İşletmeleriyle Bütünleşmede Teknolojinin Stratejik Yönetimi, Anadolu Üniversitesi Kütahya İİBF, Yayın No: 8, Eskişehir.
- ÇELİKOĞLU, İlyas (1994), Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansman Yöntemleri ve Türkiye Uygulaması, DPT Yayın No: 2355, Ankara.
- DEMİR, Osman ve Orhan ÇOBAN (1996), "Türk Otomotiv Sanayininin AB Otomotiv Sanayii Karşısındaki Rekabet Gücü", İŞVEREN, Cilt: XXXIV, Sayı: 9/Haziran, Ankara.
- DİE (1993), 1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Yayın No: 1616, Ankara.
- DPT (1992), Uluslararası Ekonomik Göstergeler, Ankara.
- DPT (1996), Uluslararası Ekonomik Göstergeler, Ankara.
- EUROSTAT (Statistical Office of The European Communitie) (1995), Basic Statistics of The European Union, Germany.
- GÜNGÖR, Tevfik (1996), "Asgari Ücret Dünya Ölçüsünde Düşük mü?", Dünya Gazetesi, 12 Ağustos 1996.
- GÜNUĞUR, Haluk (1995), "Türkiye-AB İlişkileri Tarihçesi", T.C. Merkez Bankası Avrupa Birliği El Kitabı, Ankara.
- İŞVEREN (1996), "Bazı AB Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Alanındaki Gelişmeler", TİSK Dergisi, Cilt: XXXIV, Sayı: 5/Şubat, Ankara.
- İTO (1995), Gümrük Birliği'nin Ekonomik Boyutları ve Malların Serbest Dolaşımı, 2. Baskı, İTO Yayın No: 1995-22, İstanbul.
- İYİBOZKURT, Erol (1994), Türkiye-AT Gümrük Birliği, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- MANİSALI, Erol (1994), Avrupa Birliği'ne Alınmayan Türkiye'yi Gümrük Birliği'nde Bekleyen Sorunlar, Bağlam Yayınları No: 76, İstanbul.
- SEYİDOĞLU, Halil (1991), Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama, Geliştirilmiş 8. Baskı, Güzem Yayınları No: 3, İstanbul.
- TİSK (1996), Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Yeniden Yapılandırılması, İnceleme Yayınları No: 18, Ankara.